EDUSKUNNAN VALTIONVARAINVALIOKUNTA

Asiantuntijalausunto 26.10.2023

Asia: HE 41/2023 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2024
Asia: VNS 1/2023 vp Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2024—2027

Teema: Näkemys julkisen talouden suunnitelman ja TAE:n vaikutuksesta lapsiin ja eri sukupolviin.

Hallituksen esityksessä (HE 41/2023) valtion talousarvioksi vuodelle 2024 sekä julkisen talouden suunnitelmassa (VN 1/2023) vuosille 2024–2027 on useita lapsien ja lapsiperheiden tilanteeseen vaikuttavia ehdotuksia. Hallitus muun muassa toteuttaa useita leikkauksia sosiaaliturvaan. Leikkausten pontimena on valtion menojen vähentäminen, työllisyyden lisääminen sekä hyvinvointiyhteiskunnan turvaaminen myös tulevaisuudessa. Hallituksen sosiaaliturvaa koskevien toimien säästövaikutus vuodelle 2024 on noin 234 miljoonaa (huomioiden kasvaneet toimeentulotukimenot) ja kehysaikana 2024–2027 leikkauksista saadut säästöt ovat noin 1 miljardia euroa. Säästöillä on kuitenkin sekä välittömiä vaikutuksia monen lapsiperheen taloudelliseen tilanteeseen että pitkäaikaisia yhteyksiä lapsen elämänkulkuun.

Yksi merkittävimmistä valtion menoja vähentävistä toimista on kansaneläkeindeksin ja kuluttajahintoihin sidottujen sosiaaliturvaetuuksien indeksikorotusten jäädyttäminen vuosien 2024–2027 ajaksi. Indeksikorotusten jäädyttämisen arvioidaan säästävän tällä aikavälillä 380 miljoonaa euroa. Indeksijäädytysten tarkka vaikutus lapsiperheiden toimeentuloon riippuu hintakehityksestä, mutta selvää on, että se heikentää etuuksia saavien perheiden ostovoimaa.

- **Hallituksen esityksessä arvioitiin indeksijäädytysten lisäävään pienituloisiin kotitalouksiin kuuluvien lasten määrää 3 900 hengellä.**

Tämän ohella ehdotetaan poistettaviksi työttömyysturvan lapsikorotukset 1.4.2023 alkaen, asumistuen 300 euron ansiotulovähennys sekä asumistuen perusomavastuun korotus. Asumistukea ei myöskään makseta enää omistusasunnossa asuville. Toimeentulotuessa pyritään selkeyttämään tukeen hyväksyttävien asumismenojen määrää. Tämä voi tarkoittaa, että osa lapsiperheistä joutuu etsimään itselleen uuden asunnon, mahdollisesti jopa toiselta paikkakunnalta.

- **Työttömyysturvan lapsikorotusten poiston ja muiden työttömyysturvaan tehtyjen muutosten vuoksi pienituloisiin kotitalouksiin kuuluvien lasten määrä kasvaa yli 3 600 lapsella.**

Talousarviossa vuodelle 2024 ja julkisen talouden suunnitelmassa vuosille 2024–2027 on myös lapsiperheiden tilannetta parantavia toimia. Lapsiperheiden toimeentuloa parannetaan nostamalla alle 3-vuotiaista lapsista maksettavaa lapsilisää (26 €/kk), korottamalla lapsilisien yksinhuoltajakorotusta (10 €/kk) sekä korottamalla lapsilisää 4. ja 5. lapsesta (10 €/kk). On kuitenkin huomioitava, että lapsilisään tehdyt korotukset eivät kompensoi leikkauksia niiden kotitalouksien kohdalla, jotka saavat esimerkiksi työttömyysturvaetuutta. Näiden ohella lapsiperheiden tilannetta parannetaan kuntoutusta ja kuntoutuspalveluja vahvistamalla sekä vahvistamalla oppimisen tukea ja opinto-ohjausta toisen asteen koulutuksessa. Positiivisena voidaan pitää päätöstä pysyvästä rahoituksesta maksuttomaan toiseen asteen koulutukseen ja oppivelvollisuuden pidentämiseen. Maksuton toinen aste helpottaa monen lapsiperheen taloudellista taakkaa.

Osalla kotitalouksista toimeentulotuki kompensoi leikkausten vaikutuksia. **Tämä tarkoittaa sitä, että toimentulotukea saavien lapsiperheiden määrä tulee kasvamaan vuosien 2024 ja 2027 välillä.** Toimeentulotuen saajien määrän lisääntyminen on ongelmallista, sillä toimeentulotukeen liittyy muun muassa kannustinongelmia. Tutkimustulosten mukaan lapsiperheiden toimeentulotuelle putoaminen myös lisää sosiaali- ja terveyskustannuksia. On siis mahdollista, että yhtäällä saavutetut säästöt lisäävät kustannuksia toisaalla.

Hallituksen esitykset lisäävät lapsiperheköyhyyttä

Sosiaali- ja terveysministeriön arvioiden mukaan noin 10 prosentilla kahden aikuisen lapsiperheistä tulot tulevat leikkausten myötä pienemään. Yhden huoltajan kotitalouksilla osuus on vielä suurempi, sillä noin neljänneksellä tulot tulevat pienemään.

- **Vaikutusarvioinnin mukaan yhdessä leikkaukset lisäisivät lapsiperheiden pienituloisuusastetta (kotitalouden tulot alle 60 prosenttia ekvivalenteista mediaanituloista) noin 1,5 prosenttiyksikköä.**

Pienituloisuusasteen kasvun lisäksi pienituloisuus myös syvenee, eli yhä useampi lapsiperhe on kauempana pienituloisuusrajan alapuolella.

Perhetyypeittäin tarkasteltuna **leikkaukset lisäisivät erityisesti yhden huoltajan kotitalouksien pienituloisuusastetta (n. 4 prosenttiyksikköä). Tätä kehitystä voidaan pitää huolestuttava, sillä yhden huoltajan kotitalouksissa pienituloisuusaste on korkea (yli 20 prosenttia) jo ennen leikkauksia**. Vaikka leikkauksilla olisikin työllisyyttä lisäävä vaikutus, tulevat esitetyt toimet lisäämään lapsiperheköyhyyttä.

Suomi on sitoutunut osana EU:n lapsitakuuta vähentämään köyhyys- tai syrjäytymisriskissä olevien lasten määrää 33 000 hengellä vuoteen 2030 mennessä. Esitettyjen toimien seurauksena lapsiköyhyys tulee sen sijaan kasvamaan, ja noin 14 000 lasta tulee putoamaan köyhyyteen. Samalla on syytä painottaa, että lapsuudessa koetuilla talousvaikeuksilla voi olla pitkäkantoisia vaikutuksia. Tutkimustieto lapsuudessa koetun

köyhyyden vaikutuksista aikuisuuteen on vankkaa. Tutkimusten perusteella tiedämme, että lapsuudessa koettu köyhyys yhdistyy esimerkiksi korkeampaan riskiin saada maksuhäiriömerkintä tai mielenterveysdiagnoosi aikuisuudessa sekä riskiin jäädä ilman toisen asteen koulutusta.

Kunnioittavasti

Lauri Mäkinen

Projektitutkija

Itsenäisyyden juhlavuoden lastensäätiö sr.